

Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr

12.2.2026

**Asiantuntijalausunto hallituksen
esityksestä eduskunnalle laeiksi
yliopistolain ja
ammattikorkeakoululain
muuttamisesta (HE 191/2025)**

Viite: HE 191/2025 vp

Sivistysvaliokunta, eduskunta

Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus sr kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen asiantuntijalausunto koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta (HE 191/2025).

Hallituksen esitys on osa laajempaa toimenpidekokonaisuutta, jonka tarkoituksena on nostaa koulutustasoa ja sujuvoittaa korkeakoulutuksen opintopolkuja. Esitys nojaa siihen, että rajoittamalla yhtä aikaa suoritettavien korkeakoulututkintojen määrän yhteen tutkintoon kerralla saataisiin enemmän korkeakoulupaikkoja nuorille henkilöille, joilla ei ole korkeakoulututkintoa, kevennettäisiin korkeakoulujen hallinnollista taakkaa karsimalla vailla aktiivista käyttöä olevia opiskeluoikeuksia sekä kannustettaisiin opiskelijoita suunnitelmallisempaan opiskeluun ja parantamaan tutkintojen läpäisyä. Ottamatta kantaa korkeakoulujen hallintoon Otus toteaa, että esitettyjen lakimuutosten vaikutukset vapautuviin opiskelupaikkoihin ja etenkin niiden kohdentumiseen ensikertalaisille sekä vaikutukset opintojen sujuvuuteen ja läpäisyyn ovat varsin rajalliset.

Vaikutuspiirissä olevat opiskelijat ja hakukäyttäytyminen

Esityksen odotetaan edistävän erityisesti nuorten ikäluokkien koulutustason nostamista sen kautta, että opiskeluoikeuden jo aikaisemmin saaneiden henkilöiden hakukäyttäytyminen muuttuu. Muutokset hakukäyttäytymisessä ovat kuitenkin vaikeasti ennakoitavissa (ks. esim. Hakanen ym. 2023). Lisäksi toimenpiteen kohteena on melko pieni osa vuotuisista aloituspaikoista.

Hallituksen esityksen laskelmissa käytettiin vuonna 2023 aiemman tai aiempien lisäksi uuden opiskeluoikeuden saaneiden joukkoa, tarkemmin vielä niitä, jotka eivät itse luopuneet aiemmasta opiskeluoikeudestaan (N = 2 977). Näistä henkilöistä vain 443 (14,9 %) tulkittiin aktiivisesti kahta tutkintoa opiskeleviksi. Ensimmäistä tutkintoaan jatkaviksi tulkittiin 900 henkilöä (30,2 %), ensimmäisen tutkinnon keskeyttäviksi ja uutta tutkintoa opiskeleviksi tulkittiin 1 048 henkilöä (35,2 %) ja käytännössä ei juuri lainkaan opiskeleviksi 586 henkilöä (19,7 %).

Mikäli nämä lukumäärät ja osuudet pysyisivät vuositasolla suurin piirtein samoina, joka tapauksessa noin tuhat opiskelijaa vuodessa oletettavasti hakisi ja ottaisi vastaan saamansa uuden opiskelupaikan. Vastaavasti hieman alle tuhat henkilöä saattaisi jättää hakematta uutta opiskelupaikkaa, ainakin kunnes saavat edelliset opintonsa valmiiksi. Voi toki myös olla, että osa tästä ryhmästä jättäisi nykyiset opintonsa kesken ja hakisi silti uuden opiskelupaikan.

Laskelman mukaan noin 600 opiskelijaa ei useammasta opiskeluoikeudesta huolimatta juurikaan edistä mitään opintojaan. Tämän ryhmän kohdalla lakiuudistuksilla tuskin olisi vaikutusta suuntaan tai toiseen, vaan tilanteen selvittäminen ja parantaminen vaatisi aivan muita toimenpiteitä. Lisäksi tunnistettiin vielä aktiivisesti kahta tai useampaa tutkintoa opiskeleva reilun 400 opiskelijan ryhmä, joka ei jatkossa voisi toimia samoin, vaan joutuisi jättämään toisen tutkinnon suorittamatta tai suorittamaan tutkinnot peräkkäin.

Lakimuutosten varsinaisessa vaikutuspiirissä olisi siis kohtuullisen pieni määrä opiskelijoita vuosittain, ja muutos vaikuttaisi tai jättäisi vaikuttamatta yksilöiden hakukäyttäytymiseen eri tavoin. On äärimmäisen epätodennäköistä, että toisen

opiskelupaikan hakeminen loppuisi kokonaan tai että niin sanotusti vapautuvista paikoista kaikki ohjautuisivat ensikertalaisille, ainakaan ilman muuta sääntelyä.

Alan vaihtaminen ja ohjauksen merkitys

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, Salmisen ja Murron (2019) mukaan pääasialliset syyt useamman opiskeluoikeuden hankkimiseen liittyvät syystä tai toisesta alan vaihtamiseen. Pääsääntöisesti tarve alan vaihtamiselle ei poistu sillä, että sitä vaikeutetaan, vaan tulisi pyrkiä vaikuttamaan tarpeen juurisyihin kuten opintoja edeltäviin väriin mielikuviin, alalla jaksamiseen tai työllisyysnäkyymiin.

Esityksen eduksi on luettava se, että ainakaan tämä esitys ei jatkossakaan estäisi useamman korkeakoulututkinnon peräkkäistä suorittamista, eli alan vaihtaminen olisi jatkossakin teoriassa mahdollista. Tämä olisi kuitenkin huomioitava myös muissa kokonaisuuteen liittyvissä toimenpiteissä, sillä esimerkiksi ensikertalaiskiintiöiden merkittävä kasvattaminen vaikeuttaisi toisen korkeakoulututkinnon hankkimista, mikä taas lisää painetta ensimmäisen opiskelupaikan valintaan ja pikemminkin hidastaa kuin nopeuttaa toiselta asteelta korkeakoulutukseen hakeutumista.

Esityksessä itsessäänkin todetaan, että vaikka yksi hallitusohjelman mukaisista tavoitteista on korkeakoulutuksen läpäisyn parantaminen, tämän esityksen vaikutukset läpäisyyn olisivat hyvin pieniä ja koskisivat varsin pientä opiskelijamäärää. Ohjauksen ja opiskelukyvyn edistämisen merkityksiä tässä asiassa ei voi korostaa liikaa, ja resursseja niihin tarvitaan sekä toisella että korkea-asteella.

Johtopäätökset ja kokonaisarvio

Viitaten edellä käsiteltyyn laskelmaan ja hakukäyttäytymisen vaikeaan arviointiin on melko rohkeaa olettaa, että uudistus suoraan vapauttaisi 1 500 opiskelupaikkaa ensikertalaisten haettavaksi. Muutos voisi toki laskea hetkeksi sellaisten hakijoiden määrää, joilla on jo opiskelupaikka, mutta todennäköisesti näistä osa hakisi opiskelupaikkaa uudelleen valmistuttuaan edellisistä opinnoistaan.

Suurempi vaikutus esityksellä olisi niihin henkilöihin, jotka suorittavat useampaa kuin yhtä korkeakoulututkintoa rinnakkain tai limittäin, mutta kyse toki on pienehköstä vähemmistöstä.

Kuten esityksessäkin todetaan, merkittäviä vaikutuksia voi kuitenkin olla nuorten hakukäyttäytymiseen mielikuvien kautta. Näiden riskien välttäminen edellyttäisi riittävää ja oikea-aikaista viestintää ja ohjausta sekä tietysti resursseja niihin.

Esitettyjen lakimuutosten tavoitteita voidaan pitää kannatettavina, mutta Otus katsoo, että lakiesitysten vaikutus ilmoitettujen tavoitteiden saavuttamiseen on pääosin varsin heikko.

Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota siihen, että esitys on vain yksi osa toimintakokonaisuutta, johon liittyviä toimenpiteitä pitäisi pystyä arvioimaan kokonaisuutena.

Lausunnon valmisteluun Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiössä osallistuneet:

Tutkija Tina Lauronen

Lähteet

Hakanen, M., Kalmbach, A., Kuuppelomäki, T., Lauronen, T., Suhonen, T. & Virkola, T. (2023). Todistusvalintahankkeen loppuraportti. VATT muistiot 70. Helsinki: VATT.

Salminen, T. & Murto, V. (2019) Monta opinto-oikeutta – tutkimus useamman opinto-oikeuden hankkimiseen johtaneista syistä ja tekijöistä. Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus 6/2019.